

Het herstel zet door!

De zorg vraagt nog tijd!

Een positief geluid. Dat is het eerste dat we kunnen laten horen over de financiën van de gemeenten op dit moment. De beoordeling van de 54 begrotingen 2017 van de Gelderse gemeenten leert ons dat het vorig jaar ingezette herstel doorzet.

Gelderland heeft geen gemeenten meer die onder verscherpt toezicht staan. Bijna alle meerjarenbegrotingen zijn op orde. Het gaat beter!
Er blijven zeker ook nog zorgpunten. Gemeenten presenteerden in de jaarrekeningen 2015 grote overschotten op de zorgbudgetten. Dat geeft nog lang geen garantie dat ook de komende jaren de budgetten voldoende zijn. Er komen nog Rijkskortingen aan.
De woningbouw trekt aan, maar er is nog wel een overcapaciteit aan bouwgrond voor zowel woningen als voor bedrijventerreinen. De komende jaren kunnen die nog tot verliezen leiden. En tot slot besloot de Tweede Kamer recent de precariobelasting op ondergrondse kabels en leidingen af te schaffen. Er is een overgangstermijn, maar die is niet de door de Minister voorgestelde 10 jaar.
De Kamer heeft deze termijn vastgesteld op 5 jaar.
We hebben het vertrouwen dat het algemene herstel de komende jaren doorzet. Maar voor individuele gemeenten kan de situatie ook zomaar veranderen. De toekomst zal dit leren. Wij hebben waardering voor de wijze waarop de gemeenten hun financiën kort na de crisis al weer redelijk op orde hebben.

Toezicht in 2017

In 2017 hebben wij geen gemeenten om financiële redenen onder het preventieve (=verscherpte) toezicht geplaatst. Dat is voor het eerst sinds 2003. Voor de gemeenten Apeldoorn en Beuningen betekent dit dat na 5 jaren het verscherpt toezicht is gestopt. Beide gemeenten zitten nog wel midden in hun 10-jarige periode van financieel herstel, maar de financiële situatie is aanmerkelijk verbeterd.

Gedeputeerde Staten hebben het vertrouwen uitgesproken dat beide gemeenten de weg, die ze zelf hebben uitgestippeld, tot 2022 zullen voortzetten.

Het positieve beeld kent een aantal belangrijke oorzaken:

- De gemeenten hebben, zonder uitzondering, in de periode 2010-2015 enorm gesnoeid in hun uitgaven. Het overgrote deel van de ombuigingen waartoe is besloten is intussen in de begrotingen opgenomen. Nieuwe bezuinigingsrondes komen niet of nauwelijks voor.
- Het einde van de crisis betekent dat het Rijk haar uitgaven weer intensiveert. Dit werkt evenredig door in het Gemeentefonds. De circulaires van mei en september 2016 lieten een groei zien van de uitkering uit het Gemeentefonds voor alle gemeenten.
- Meer dan de helft van de Gelderse gemeenten heeft de afgelopen jaren precariobelasting op ondergrondse kabels en leidingen ingevoerd. In 2017 is in de Gelderse begrotingen samen voor zo'n € 50 miljoen aan inkomsten geraamd. Voor meer dan de helft zijn deze inkomsten ook ingezet om structurele lasten te dekken.
- Er is nog altijd onzekerheid over de toereikendheid van de budgetten in het Sociaal Domein. Echter ook in 2017 verwachten de gemeenten nauwelijks tekorten op deze taak.

provincie Gelderland

Saldi begrotingen

De tabel geeft weer hoeveel van de 54 Gelderse gemeenten positieve structurele begrotingssaldi hebben in 2017 en/of in 2020. Het feit dat 46 gemeenten (85%) zowel de begroting als de meerjarenbegroting in evenwicht hebben, bevestigt het hiervoor geschetste beeld. Er zijn nog wel grote onderlinge verschillen.

	2020 sluitend	2020 niet sluitend
2017 sluitend	46	3
2017 niet sluitend	5	0

Bij de gemeenten die de begroting 2017 structureel nog niet op orde hebben is het tekort bij Montferland en Oost-Gelre beperkt. Bij Arnhem en Buren gaat het om grotere bedragen, maar is het meerjarenperspectief prima. Bij de gemeente Lochem is het tekort in 2017 weliswaar niet groot, maar is het positief saldo in 2020 nog erg beperkt. De gemeenten Berkelland, Doesburg en Zutphen hebben een sluitende begroting 2017, maar meerjarig nog tekorten.

Precariobelastingen

Iets meer dan de helft (28 van de 54) van de Gelderse gemeenten heeft in 2017 opbrengsten geraamd uit precariobelastingen op ondergrondse kabels en leidingen. Samen bijna € 50 miljoen. In 2016 was dit ca. € 30 miljoen, in 2015 € 13 miljoen. Er is ook een aantal gemeenten dat de precariobelastingen wel heeft ingevoerd, maar de baten niet meeneemt in zijn begroting. Dit doen de gemeenten omdat nutsbedrijven bezwaarprocedures hebben aangespannen. Daardoor bestaat onzekerheid over de daadwerkelijke ontvangsten. Sommige gemeenten wachten ook de landelijke besluitvorming over de precarioheffing af. Inmiddels heeft de Tweede Kamer besloten de mogelijkheid tot heffing te beëindigen. Daarbij is een overgangstermijn bepaald van 5 jaar. Tot aan 1 januari 2022 krijgen de gemeenten de tijd de heffingen af te bouwen. Voor een deel van de Gelderse gemeenten heeft dit grote consequenties. Zij zullen voor deze ontvangsten in de toekomst andere dekking aan moeten wijzen.

Ontwikkeling belastingdruk

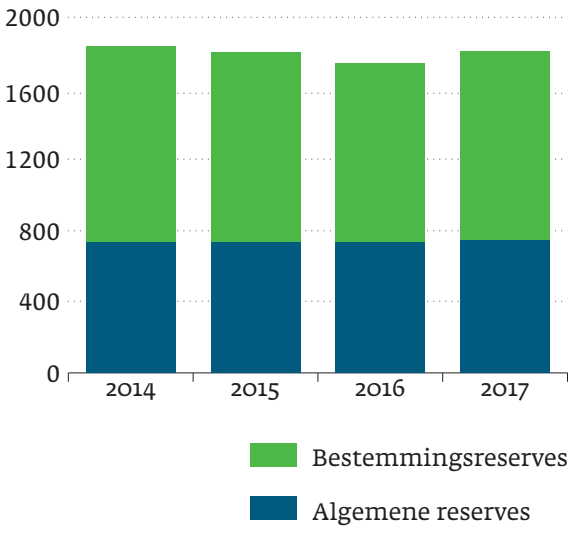
De toename van de belastingdruk blijft de afgelopen jaren redelijk beperkt. Het beeld van een licht groeiende OZB en rioolheffingen en dalende afvalstoffenheffing bestaat al lang. In 2017 is een klein deel van de rioolheffingen verschoven naar de OZB. Door aangepaste regelgeving moesten enkele gemeenten, waaronder Apeldoorn, de stijging van rioolheffingen beperken of het tarief zelfs iets laten dalen. Deze vermindering van inkomsten is soms binnen de begroting gedekt en soms met een beperkte stijging van de OZB gecompenseerd.

	Totaal opbrengsten (x € 1 miljoen)		Mutatie
Belastingsoort	**2016**	**2017**	
Onroerend zaakbelastingen	466	481	3,2%
Afvalstoffenheffing	159	157	-1,3%
Rioolrechten	188	192	2,1%
Totaal	**813**	**830**	**2,1%**

Ontwikkeling reservepositie

Een raming van de reservepositie maakt altijd deel uit van de begroting. Dit is van belang om te kunnen zien hoe de keuzes in de begroting van invloed zijn op de reservepositie. In de tabel is te zien hoe de reservepositie zich ontwikkelt. De geleidelijke daling, zichtbaar vanaf het begin van de economische crisis, is gestopt. De ramingen voor 2017 hebben de meest recent vastgestelde cijfers (jaarrekening 2015) als basis. In die jaarrekening is de reservepositie vaak verbeterd. Dit was voor een groot deel te danken aan de overschotten op de budgetten in het Sociaal Domein in het eerste jaar (2015). Deze overschotten zijn vaak toegevoegd aan de bestemmingsreserves.

Ontwikkeling reserves (x € 1 mln)

Kengetallen

Vanaf de begroting 2016 en de jaarrekening 2015 verplicht het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) gemeenten om kengetallen te presenteren over hun financiële positie. Deze kunnen worden vergeleken met waarden die het Ministerie van BZK samen met de provincies heeft opgesteld. De waarden zijn in 3 categorieën verdeeld, waarbij categorie A het minst en categorie C het meest

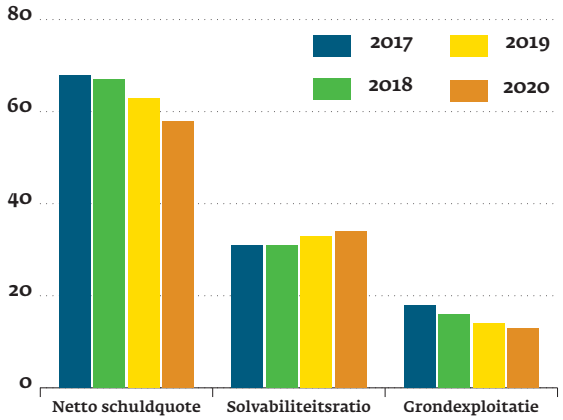
risicovol is. In de tabel is het aantal gemeenten per categorie af te lezen. Het BBV vraagt van de gemeenten verder ook een eigen oordeel hierbij en een meerjarige verwachting. Dit blijkt in de praktijk nog lastig. De provincie Gelderland ondersteunt gemeenten hierbij met de publicatie van de kengetallen van alle gemeenten. Deze zijn te vinden op de website http://ftgelderland.databank.nl. Hierdoor is onderlinge vergelijking mogelijk en zijn de ontwikkelingen te volgen.

Kengetal	Aantal gemeenten per categorie		
	A	B	C
Netto schuldquote zonder correctie doorgeleende gelden	38	12	4
Netto schuldquote met correctie doorgeleende gelden	43	9	2
Solvabiliteitsratio	12	32	10
Grondexploitatie	36	8	10
Structurele exploitatieruimte 2017	46	0	8
Structurele exploitatieruimte 2020	51	0	3
Belastingcapaciteit	20	19	15

De volgende grafiek laat de meerjarige verwachting van 48 gemeenten zien. Zes gemeenten hebben nog geen meerjarige kengetallen in de begroting opgenomen. Opvallend is dat de gemeenten gemiddeld gezien een positieve ontwikkeling verwachten, met name door de verkoop van grond.

De gemeente kan met de grondopbrengsten leningen aflossen. Hierdoor loopt de schuld terug.

Ontwikkeling kengetallen

Dat maakt ook de verhouding tussen de schulden en het eigen vermogen (solvabiliteitsratio) gunstiger.

Begin 2016 hebben wij het uitvoeringsplan Interbestuurlijk toezicht (IBT) 2016-2019 vastgesteld. Onderdeel van het plan is een beoordeling van de gemeenten op de verschillende IBT-onderdelen. Aan die beoordeling hebben wij per onderdeel een stoplichtmodel gekoppeld. Voor onderdeel 'financieel toezicht' is de beoordeling gebaseerd op de cijfers uit de begroting 2017. Hierbij zijn de volgende onderdelen betrokken. Deze sluiten grotendeels aan bij de voorgeschreven kengetallen:

- solvabiliteit;
- structureel saldo begroting 2017 (+ meerjarenbegroting);
- grondexploitatie;
- belastingcapaciteit;
- weerstandsvermogen (geen voorgeschreven kengetal).

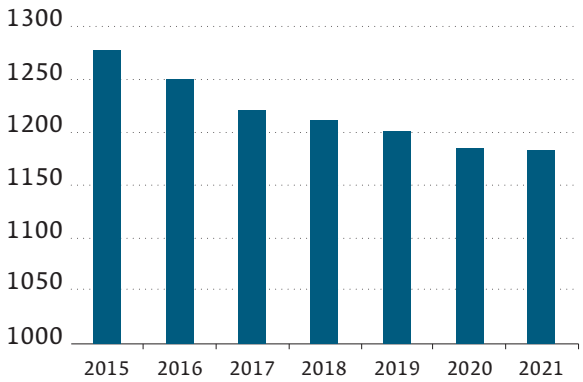
Op basis van de cijfers uit begroting 2017 hebben wij aan de Gelderse gemeenten de volgende kleuren toegekend:

Groen		Oranje			Rood
Aalten	Nunspeer	Arnhem	Harderwijk	Renkum	Apeldoorn
Berg en Dal	Oldebroek	Barneveld	Heumen	Rijnwaarden	Beuningen
Bronckhorst	Putten	Berkelland	Lingewaard	Scherpenzeel	Nijmegen
Druten	Rheden	Brummen	Lochem	Voorst	
Elburg	Rozendaal	Buren	Maasdriel	West Maas en Waal	
Epe	Tiel	Culemborg	Neder-Betuwe	Westervoort	
Ermelo	Wageningen	Doesburg	Neerijnen	Zaltbommel	
Hattem	Wijchen	Doetinchem	Nijkerk	Zevenaar	
Heerde	Winterswijk	Duiven	Oost-Gelre	Zutphen	
Lingewaal		Ede	Oude IJsselstreek		
Montferland		Geldermalsen	Overbetuwe		

Decentralisaties sociaal domein

De meerjarige ontwikkeling van de budgetten voor de Gelderse gemeenten samen is in de grafiek weergegeven.

Totaal rijksbijdrage Sociaal Domein x € 1 miljoen

In de begrotingen van 2015 en 2016 waren over het algemeen de van het Rijk te ontvangen budgetten in het sociaal domein leidend voor het ramen van de gemeentelijke lasten. Dit is in 2017 niet anders. Toch ramen een aantal gemeenten tekorten. Kleine bedragen (minder dan € 50.000) zijn vaak gewoon binnen de begroting afgedekt. Bij grotere bedragen (meer dan € 100.000) is de bestemmingsreserve ingezet. Dit geeft wel aan dat de overschotten in 2015 nog niet veel zeggen over hoe gemeenten op termijn in het sociaal domein uitkomen. De budgetten worden nog verder gekort en een volledig zicht op de lasten komt pas langzamerhand. Daar zijn meerdere partijen bij betrokken. De uitkomsten uit de jaarrekening 2016 zullen ons weer een stap dichter bij de werkelijke effecten voor de gemeenten brengen.
Bij de begroting 2017 hebben de gemeenten, via een enquête van het Ministerie van BZK, extra informatie geleverd over de wijze waarop ze het beleid en de uitvoering van de 3 gedecentraliseerde taken vorm geven. 48 Gelderse gemeenten hebben de enquête ingevuld. Een aantal opvallende zaken hierbij:

- 90% van de gemeenten heeft in 2015 over gehouden op het budget, 55% verwacht dit in 2016 ook;
- Ruim 40% verwacht ook in 2016 een oordeelonthouding van de accountant op het onderdeel getrouwheid en/of rechtmatigheid. In 2015 was dit ruim 50%;
- Het overgrote deel van de gemeenten heeft de overschotten van 2015 in een bestemmingsreserve of voorziening gestort, als buffer voor eventuele toekomstige tekorten;
- Afspraken over risico-verevening bij inter-gemeentelijke samenwerking hebben over het algemeen maar een looptijd van maximaal 2 jaar.

Gemeenschappelijke regelingen

De provincie houdt per 1 januari 2017 financieel toezicht op 48 gemeenschappelijke regelingen. Voor al deze regelingen geldt in 2017 de lichtste vorm van toezicht. Na enkele jaren van verscherpt toezicht geldt dit ook voor Bergerden.
Gemeenten besteden een deel van hun taken uit aan Gemeenschappelijke regelingen. Samenwerking tussen gemeenten in het sociaal domein heeft veel nieuwe ontwikkelingen in gang gezet. En tegelijkertijd de discussie over de lokale zeggenschap aangewakkerd. Vandaar dat wij in deze factsheet op hoofdlijnen financiele informatie opnemen.
Op de provinciale website is een overzicht van de Gelderse gemeenschappelijke regelingen opgenomen (samenwerkingskaart Gelderse gemeenten). Financiële informatie vind u op de databank van financieel toezicht.

De 54 gelderse gemeenten ramen in hun begroting 2017 een bijdrage aan gemeenschappelijke regelingen van in totaal € 705 miljoen. Dit is bijna 13% van de totale omzet van de gemeenten van € 5,5 miljard. De verschillen tussen de gemeenten zijn opvallend. Zutphen, Ermelo en Westervoort maken meer dan 30% van hun uitgaven over aan gemeenschappelijke regelingen. Er zijn ook gemeenten waar dit minder dan 5% is.

Tot slot

In deze Factsheet hebben wij vooral gefocust op totaalontwikkelingen. Voor meer gedetail-leerde informatie verwijzen wij naar http://ftgelderland.databank.nl. Hierop staan ook de totaalbijdragen per gemeente.
Meer informatie over de Gelderse gemeenschappelijke regelingen per gemeente staat op de samenwerkingskaart Gelderse gemeenten

Provincie Gelderland
Markt 11
6811 CG Arnhem
Postbus 9090
6800 GX Arnhem
026 359 99 99
provincieloket@gelderland.nl
www.gelderland.nl